

Відгук
офіційного опонента Казакової Наталії Вікторівни
на дисертацію **Вінник Тетяни Олександрівни** на тему
«Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи
в системі навчально-виховної роботи університету»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Орієнтація України в Європу та світове товариство актуалізують сучасні міжнародні тенденції у сфері освіти, зокрема однією з них є формування належної культури і духовності суспільства і особистості, що поєднують в собі такі якості як гуманність, толерантність, розуміння найвищої цінності людини та людського життя, повага до людей інших держав, націй і рас у поєднанні з самоповагою до себе, своєї національної належності. Сьогодні є потреба в новому типі соціальних відносин, які будуються на принципах діалогу і толерантності, міжнаціонального спілкування, організації освіти на засадах демократії.

Сучасна професійна освіта України переходить на нові концептуальні засади підготовки майбутніх учителів у руслі компетентнісного, гуманістичного й культурологічного підходів. У зв'язку з цим, варто переглянути культурологічну складову у вищих навчальних закладах України, в якій мають бути чітко відображені національно-культурний компонент і різноманітність культур, мов, релігій, звичаїв, традицій тощо. Слушно з цього приводу наголошує С.О.Сисоєва, що стратегія розвитку освіти полягає в наступному: з одного боку, людина має усвідомлювати свої коріння, а з іншого – з повагою ставитися до інших культур. Це, на наш погляд, дозволить особистості зростати у культурі, відшукати свою ідентичність і разом з тим сформувані в студентів толерантне ставлення до інших культур, повагу до інших, жити в діалозі, сприймати й створювати світ в гармонії його багатомірності. Отож, важливою складовою професійної педагогічної освіти є культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи, які не лише навчають молодших школярів, а й формують в учнів духовний світ, культурні цінності.

Вітчизняними і зарубіжними науковцями здійснено низку досліджень з питань культурологічного підходу у системі освіти (І.Зязюн, В. Кремень, В.Огнев'юк, О.Рудницька, С.Сисоєва, Л.Хоружа та ін.); культурологічної підготовки студентів (Т.Іванова, Н.Крилов, В.Маслов, О.Шевнюк та ін.); формування педагогічної культури учителів (Є. Барбіна, І. Бех, Є. Бондаревська, В. Бондар, Л.Коваль, Н. Кічук, П. Щербань, С. Шейко, М. Щербань, О. Янкович та ін.). Разом з тим, проблема культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету ще не була об'єктом дослідження вчених.

З огляду на зазначене, вважаємо, що тема дисертаційної роботи Вінник Тетяни Олександрівни є актуальною, суспільно й науково важливою.

У структурі наукового апарату дисертації містяться всі складові пошуку: мета і завдання пошукової діяльності, об'єкт і предмет дослідження, наукова новизна та практичне значення.

Структура роботи відповідає вимогам до дисертаційних робіт: складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та 7 додатків. Дисертанткою опрацьовано значну кількість філософської, педагогічної, психологічної, методичної та фахової літератури (список опрацьованих джерел складає 258 найменувань).

Усі розділи основної частини дисертації взаємопов'язані та висвітлюють послідовність вирішення поставлених завдань.

У першому розділі – «Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи як психолого-педагогічна проблема» – до розгляду запропоновано стан дослідженості проблеми у науковій літературі.

Автором проаналізовано зміст нормативно-правових документів про освіту (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національного виховання, Концепція педагогічної освіти, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Галузевий стандарт вищої освіти) та виокремлено основні положення щодо культурологічної підготовки студентів.

Для розкриття змісту поняття «культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи» здобувачка висвітлює підходи учених та аналізує низку дотичних до нього понять, таких як: «культура», «професійна культура», «педагогічна культура», «культурологія». Тетяна Олександрівна демонструє наукову дискусію, висловлює власну думку щодо їх розуміння та зв'язку між ними. Вивчення й аналіз сучасної психолого-педагогічної теорії допомогли дисертантці визначити сутність базового поняття дослідження «культурологічна підготовка майбутніх учителів», яку розглядає як складне структурне утворення у системі професійно-педагогічної підготовки, що є складовою цієї системи вищого порядку, системотвірним чинником і «наскрізною» ланкою, котра пронизує всі її компоненти (стор. 29).

На основі ґрунтовного аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених автором розкрито мету, завдання і принципи культурологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів (побудова навчально-виховного процесу на принципах поліетнічності та полікультурності, гуманізації та гуманітаризації, культурологізації) (стор.31-33). У дисертації визначено та охарактеризовано змістові структурні компоненти культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи: гуманістична спрямованість, психолого-педагогічні та культурологічні знання, психолого-педагогічні та культурологічні вміння та професійно значущі особистісні якості (доброта, милосердя, емпатія, доброзичливість, толерантність та ін.).

У підрозділі 1.3 Тетяна Олександрівна на основі аналізу наукових праць розкриває світовий досвід у культурологічному забезпеченні навчального процесу в університетах (США, Польща). Автор визначає сутність поняття культурологічна освіта, її мету, завдання та світові тенденції модернізації змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, до яких віднесено: зростання ваги культурно-мистецького компонента у змісті освіти; організація навчання й професійної підготовки педагогів відповідно до логіки культури; актуалізація аксіологічного потенціалу знань, їх зв'язок із культурними

цінностями; проектне спрямування навчальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей. З'ясовано, що американські та європейські освітяни пов'язують культурологічну підготовку з розвитком полікультурного виховання і полікультурною компетентністю, що вважається однією з ключових компетентностей у XXI столітті.

З метою виявлення сучасного стану культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи дисертантом проведено емпіричне дослідження серед студентів і викладачів п'яти університетів (Херсонського державного університету, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини). Варто зауважити, що охоплено достатню кількість студентів (237 осіб), викладачів (35 осіб) і учителів початкової школи (55 осіб).

Схвальним є те, що у другому розділі роботи дисертанткою здійснено аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів і освітньо-кваліфікаційних характеристик щодо професійно-педагогічної підготовки бакалаврів за спеціальністю «Початкова освіта» щодо їх культурологічного спрямування та виявлено, яким чином навчальні дисципліни (соціально-гуманітарної підготовки, фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, професійної та практичної підготовки), а також вибіркові навчальні дисципліни (Україна в Європі і світі, порівняльна педагогіка в контексті Болонського процесу; історія світової культури; театральні-ігрові діяльності в позакласній роботі; українознавства) сприяють культурологічній підготовленості майбутніх учителів початкової школи. Зроблено висновок, що означені дисципліни недостатньо розкривають зміст, структурні компоненти, особливості культурологічної підготовки студентів.

На основі вивчення, аналізу та узагальнення досвіду виховної роботи університетів автором розкрито зміст, форми і методи виховної роботи зі студентами з культурологічної підготовки.

У роботі обґрунтовано критерії культурологічної підготовки з відповідними показниками: ціннісно-мотиваційний (професійно-гуманістична спрямованість; наявність ціннісно-професійних мотивів; мотивація на успіх); змістово-процесуальний (система знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін; сукупність знань щодо змісту і компонентів культурологічної підготовки, культурологічні вміння); оцінно-поведінковий (наявність комунікативних якостей, здатність до емпатії, прояв толерантності); охарактеризовано рівні культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи (високий, середній та низький).

Під час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту доцільно дібрано діагностичні методики та виявлено рівні культурологічної підготовленості у респондентів експериментальної та контрольної груп.

У третьому розділі роботи Вінник Т.О. визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, до яких віднесено: забезпечення позитивної мотивації

майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності.

Визначення та обґрунтування вище перерахованих умов здійснювалося на основі врахування принципів культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в університеті (гуманізації, цілісності, неперервності, комплексності, інтеграції, активної комунікації, органічного поєднання особистісного та діяльнісного підходів, індивідуалізації).

Вінник Т.О. розроблено та науково обґрунтовано модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховного процесу університету, яка включає необхідні структурні компоненти: сформульовано мету та очікуваний результат; визначено основні етапи, принципи, структурні компоненти та форми, методи, засоби культурологічної підготовки; подано педагогічні умови, критерії, показники та рівні.

У роботі розкрито ефективні форми і методи навчально-виховної роботи зі студентами на кожному з етапів культурологічної підготовки студентів – мотиваційно-змістовому, організаційно-діяльнісному та креативно-поведінковому.

Автором розроблено цикл бесід культурологічного спрямування («Культура очима майбутнього вчителя початкової школи»; «Історія факультету в поезії, мистецтві, музиці», «Ми всі українці – єдина культурна сім'я», «Якби я була (був) міністром культури...», «Національна культура і загальнолюдські цінності», «Доброчинність – умова існування людства», «Вчитель III тисячоліття! Який він?»; «Культурним треба бути всюди», «Доки маємо сили і час, робимо іншим добро» та ін. Запропоновано для обговорення проблемні питання для дискусій: «Людина культури-гуманна особистість?»; «Навіщо бути чесним і добрим?»; «Як Ви вважаєте, що таке добра людина-професія чи ні?»; «Що означає бути «доброю людиною» для вчителя?»; «Мистецтво любити дітей-у чому воно?».

Цілком справедливо Вінник Т.О. вагомому значення у культурологічній підготовці майбутніх учителів початкових класів відводить науково-дослідницькій діяльності студентів. У ході дослідження автором розроблено тематику курсових і дипломних робіт з проблем культурологічної підготовки учнів початкової школи; організовано та проведено науково-практичний семінар «Культурологічна освіта молодших школярів», конкурси проектів «Вітчизняний досвід культурологічної освіти молодших школярів», «Результати культурологічної підготовки молодших школярів», «Іноземний досвід культурологічної освіти в площині української початкової школи».

Заслуговує на увагу зміст авторського спецкурсу «Основи культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи», для реалізації якого застосовано особистісно орієнтовані форми роботи (проблемно-моделюючі лекції; лекція-конференція, лекції-дискусії, лекція-діалог), традиційні та інноваційні методи роботи (мозковий штурм, метод «кейсів», психолого-педагогічні тренінги, ділові та рольові ігри, рефлексивне слухання, метод «порт фоліо» та ін.).

Схвальним є те, що у третьому розділі автором подано форми роботи зі студентами у позаурочний час, у ході яких забезпечується культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи (фестивалі мистецтв, літературно-музичні заходи, конкурси проектів, благодійні заходи, акції, лотереї, цикли кураторських годин).

Імпонує авторське представлення завдань педагогічної практики (с. 141-142), виконання яких забезпечує культурологічну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

В експериментальній частині дисертації Тетяна Олександрівна переконливо довела результативність висунутого припущення про ефективність запропонованих педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що були застосовані у навчально-виховному процесі університету. Про це свідчить те, що динаміка переходу з одного рівня на інший в експериментальній групі значно краща, ніж у контрольній.

Розділ містить детальний аналіз результатів перевірки теоретично обґрунтованих педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Результати експерименту щодо впровадження педагогічних умов були перевірені за допомогою статистичної методики математичного аналізу χ^2 -критерію Пірсона.

У висновках узагальнено дані відповідно до висунутих завдань.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, доповнюються матеріалами, представленими в опублікованих працях Вінник Т.О. та в авторефераті. Так, провідні ідеї та положення наукового дослідження висвітлено у 13 наукових і науково-методичних працях, з них – 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 4 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, 2 – навчально-методичні посібники.

Цілісний аналіз дисертації Т.О.Вінник дав підставу стверджувати, що всі дослідницькі завдання реалізовані. Аналіз дисертації, додатків, автореферату та наукових публікацій автора свідчить про те, що дослідницею виконане оригінальне, актуальне, ґрунтовне, перспективне дослідження, що робить певний внесок у педагогічну науку. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження, вважаємо за доцільне відзначити, що в роботі є певні дискусійні моменти, зокрема:

1. Вважаємо, що у вступі необхідно було підсилити звучання актуальності теми аналізом змісту таких документів як «Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» та ін., в яких підкреслюється роль гуманітарної освіти у професійній підготовці майбутніх учителів.

2. Є певні неточності у виділенні дисертанткою груп застосованих методів дослідження. Так, автором педагогічний експеримент виділено курсивом в окрему групу, чого, виходячи із відомих класифікацій методів психолого-педагогічного дослідження, запропонованих вітчизняними і зарубіжними науковцями (В.Давидов, А.Киверялг, М.Фіцула), не може бути, оскільки метод педагогічного експерименту відноситься до групи методів емпіричного рівня.

3. Робота значно виграла, якби автором у тексті дисертації у третьому розділі не лише виокремлено завдання педагогічної практики студентів, виконання яких забезпечує культурологічну підготовку майбутніх учителів початкової школи (с. 141-142), а й конкретизовано, у ході яких саме видів практики вони реалізовувалися та показати зв'язок організації педагогічної практики з викладанням навчальних дисциплін.

4. Доцільно було б включити у модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи на рис. 3.1 (стор. 118) назви етапів культурологічної підготовки (мотиваційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, креативно-поведінковий); вказати напрями культурологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів (навчальні дисципліни, спецкурс «Основи культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи», науково-дослідницька діяльність, самостійна робота, педагогічна практика, позаурочна діяльність), які розкриті у тексті підрозділу 3.2. та конкретизувати форми роботи зі студентами з проблеми дослідження.

Викладені зауваження та побажання не є концептуальними і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, що є самостійним завершеним дослідженням, а здобуті результати становлять вагомий внесок у теорію і практику вищої педагогічної освіти.

Текст автореферату відбиває принципові ідеї дисертаційної роботи.

Підсумовуючи зазначене вище, наголошуємо, що наукові результати дослідження «Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету» є особистим досягненням дисертанта, новаторським за змістом, відповідають вимогам, поданим на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і наведених у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (пп. 9, 11, 12, 13, 14), а її автор – **Вінник Тетяна Олександрівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки,
завідувач виробничої практики

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

[Signature] Н. В. Казакова

12 грудня 2016 року

Підпис Н.В. Казакової підтверджую

Начальник відділу кадрів

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

[Signature] В.М.Барановська